

Θὰ μιλήσω κάπως πλατύτερα γιὰ τὴ «Βρυσούλα», ποὺ δόθηκε στὴν Ἰθάκη ἀπὸ τὸ θίασο τῆς Κυβέλης τὴν Τρίτη τὸ βράδυ στὶς 10)23 τοῦ Ἀπριλίου, σὲ μιὰ παράσταση φιλολογικῆ, τιμητικὰ ἀφιερωμένη στὴ Νέα Ζωή. Ἐπειδὴ ὁμως δὲ φιλοδοξῶ νὰ κάμω κριτικὴ—ἀφίνω τὴν εὐχαρίστηση αὐτὴ στοὺς Ἀθηναίους Brandès — παραθέτω παρακάτω τὴν ὑπόθεση τοῦ ἔργου κ' ἓνα μέρος ἀπ' τὸ σύντομο πρόλογο τοῦ συγγραφέα, ποὺ τὰ χρωστῶ στὴν καλοσύνη τοῦ ἐπιδέξιου μεταφραστῆ, βέβαιος πὼς ἔτσι ὁ ἀναγνώστης θὰ πάρει μιὰ θαμπὴ ἰδέα γιὰ τὴν ὁμορφιά τῆς λεπτογραμμένης «Βρυσούλας» καὶ τὸ βαθύτερο νόημα τῆς.

Ὁ Στέφανος Μπάλδης, νέος ἀκόμα—τριαντάρης—καὶ ὁμορφος ποιητής, ζῆ μὲ τὴ γυναικούλα του, τὴν Τερέζα, στὴ βιλλίτσα του, κοντὰ στὴ Νάπολη. Ὁνειροπολεῖ νὰ κάμῃ ἔργα μεγάλα, μὰ ὡς τώρα δὲν πέταξε ἀπ' αὐτὸ τὸ μέτριο. Λέγει περισσότερο, καὶ λιγώτερα «ποιεῖ», καὶ στὸ ἀναμεταξύ λιγοστεύει καὶ τὴν παρουσία του μὲ τ' ἀστόχαστα, τάχατε ποιητικά, ἔξοδά του. Καὶ γίνεται τυραννίσκος τῆς γυναίκας του, ποὺ τονὲ λατρεύει κ' ἓνα τῆς μόνο σκοπὸ ἔχει στὴ ζωὴ: πὼς νὰ τοῦ κάνει εὐχάριστη καὶ εὐκόλη τὴ ζωὴ, τὴ δική του πάντα. Ἡ καλοσύνη τῆς, ὁ ἄδολος θαυμασμὸς στὸν ἄντρα τῆς, ἡ ἀφέλεια τῆς, τὴν κάνουν νὰ κινῆται μέσα σὲ μιὰν ἀτμοσφαῖρα ποιητικὴ ποὺ ξεχειλίζει ἀπὸ τὴν καρδιά τῆς τὴν ἴδια, καὶ γοητεύει ὅσους τὴν πλησιάζουνε, ἀπὸ τὸν καμπόρη γραμματικὸ καὶ ξάδερφο τοῦ ἀντρός τῆς, τὸ Βαλεντῖνο, ποὺ κρυφὰ κι ἀπὸ τὸν ἑαυτό του τὴν ἐρωτεύεται, ὡς τὸ γέρο-ζητιάνο ποὺ τοῦ κρυφοδίνει ἐλεημοσύνη. Ἀλλὰ γιὰ τὸν ἄντρα τῆς, ποὺ πάει γιὰ ὑπεράνθρωπος, ἡ ἀγάπη τῆς ἔγινε πιά ἐνοχλητικὴ, ὡς ποὺ μιὰ μέρα τὸν ἀνταμώνει μιὰ ψευτοπριγκηπέσσα τυχοδιώχτισσα, μ' ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ στολίδια τῆς ἐξαιρετικῆς γυναίκας, τονὲ μαγεύει, καὶ μαγεύεται κι αὐτὴ μὲ τὴν ἰδέα πὼς οἱ δύο τους ἐνωμένοι θὰ κυριεύουνε τὸν κόσμο. . . Αἰσθάνεται ἡ Τερέζα πὼς χάνει τὸν ἄντρα τῆς, θέλει καὶ σ' αὐτὸ ἀκόμα νὰ τοῦ γίνῃ χρήσιμη, νὰ τονὲ λυτρώσῃ, μὰ ὁ καημὸς τῆς εἶναι παραπολὺ μεγάλος γιὰ νὰ τονὲ βαστάξῃ τὸ φτωχὸ τῆς μυαλό: καὶ τρελαίνεται. Στὴν ἀρχὴ ὁ Στέφανος μένει κοντὰ τῆς. Μὰ ἡ ἐθελουσία του αὐτὴ μένει ἀνώφελη γιὰ τὴν ἀγιάτρευτη τρέλα τῆς Τερέζας ποὺ γι' αὐτὸν εἶναι ξένη πιά, ἀνώφελη καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό του ποὺ ἀνίκανος

νὰ ἐργαστῆ, εἴτε σὰν ποιητῆς εἴτε διαφορετικὰ, χρεώνεται, καὶ στὸ τέλος πουλάει τὸ χτῆμα του, κανονίζει τὰ χρέη του, ἐξασφαλίζει τὴν πληρωμὴ τῆς κλινικῆς, ὅπου θὰ στείλῃ τὴν Τερέζα, καὶ φεύγει—γιὰ νὰ ξενιτευτῆ μὲ τὴ γόησσα ἐρωμένη του. Φεύγει ὁμως, γιὰ νὰ ξαναγυρίσῃ ἀμέσως. Ὅσο κι ἂν πάλαιψε, ὅσο κι ἂν ἀγωνίστηκε δὲν μπόρεσε νὰ νικήσῃ τὸ σπαραγμὸ τοῦ ἀποχωρισμοῦ ἀπὸ τὴν τρελή. Κέθεται δίπλα τῆς—ὁ Βαλεντῖνος τὴν πείθει νὰ καθῆσῃ κι αὐτὴ—τὴν ἀγκαλιάζει, τῆς λέγει λόγια τρυφερά, φαντάζεται πὼς ξαναβρίσκει τὴ γαλήνη σιμὰ στὴ στερεμένη ἐκείνη βρυσούλα τῆς καλοσύνης καὶ. . . ἤσυχά ἀποκοιμείται. Ἡ Τερέζα τότε ἀπαλὰ-ἀπαλὰ ξεφεύγει ἀπὸ τὸ ὀγκάλιασμα του, καὶ σερμένη ἀπὸ ἓνα ὑποβλητικὸ τραγουδάκι τοῦ Γέρο-Ζητιάνου γιὰ τὴ θάλασσα, τὸν καλύτερο φίλο μας: «Τί θὲς καὶ βλέπεις μέσα στὸ κῦμα;—Κλείσε τὰ μάτια κάμ' ἓνα βῆμα. . .»—Κάνει τὸ βῆμα αὐτό, πέφτει στὴ θάλασσα καὶ πνίγεται. . . Ὁ Στέφανος εἶναι λεύτερος πιά ἀπὸ κάθε δεσμό. . .

Ὁ Στέφανος Μπάλδης—ὅπως γράφει ὁ ἴδιος ὁ R. Bracco σ' ἓνα μικρὸ πρόλογό του—«δὲν εἶναι πρόσωπο πλασμένο ἀπὸ τὸ συγγραφέα
 » γιὰ νὰ πετύχῃ εὐκόλῃ νίκη ἐνάντια στὰ περίφημα ἐγωαρχικά δόγματα,
 » πού μιὰ παροδικὴ μόδα συχισμένα ἐκλαίκεψε κ' ἔκαμε νὰ ξεπέσουνε,
 » παρὰ ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλόμανους τῆς ἐποχῆς μας, πού, ταπεινοὶ καὶ
 » ἀνίκανοι, θορυβοποιοῦνε καὶ λένε λόγια παχιά, κυνηγώντας μιὰ χίμαι-
 » ρα, ἐνῶ ἡ ἀστάθειά τους ἀνάμεσα στὴν ὑπέρμετρη ἐγωπάθεια καὶ τὴν
 » περιορισμένη τους ποιητικὴ δύναμη, ἀνάμεσα στὸ σκληρὸ ἐγωϊσμὸ καὶ
 » τὴ φυσικὴ τους ἀδυναμία, τοὺς κάνει κωμικοὺς, ἴδιους μὲ καρικατοῦρες,
 » μέσ' στὴν κοινωνία, καὶ καμιὰ φορὰ τραγικοὺς καὶ φαρμακεροὺς στὸ
 » στενὸ κύκλο τῆς οἰκιακῆς τους ζωῆς καὶ ἀγάπης. Εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς
 » πυγμαίους πού κοιτάζονται σὲ καθρέφτη μεγεθυντικό, ἓνας ἀπὸ τοὺς
 » ραχιτικοὺς πού ἐξυμνοῦνε τὴ σκληρότη, τὴ φιλοδοξία, τὴν αἰσθητικὴ
 » τῆς δυνάμεις, τὸ δικαίωμα τῆς κατάχτησης, τὴ λατρεία τοῦ μεγάλου,
 » κ' ὕστερα κλονίζονται καὶ πέφτουνε ἄηχοι μὲ τὴν πρώτη σύγκρουση.
 » Ὅμως αὐτὸ τὸ πρόσωπο ἔχει σημασία (γιὰ τὸ συγγραφέα) ὅσο σχε-
 » τίζεται μὲ τὴν Τερέζα. Ὅλες οἱ ἠθικὲς ἀλήθειες, πού εἶναι σὰν τὴ
 » συνείδηση σ' αὐτὸ τὸ δράμα, πηγάζουν ἀπὸ τὴν Τερέζα, «ἀπὸ τὸ
 » τρυφερόπαθον πλάσμα, τὸ ἱκανὸ νὰ κάμῃ τὸ καλὸ καὶ
 » μὲ τὸ θάνατό του» (ὅπως ἔγραψε ἡ Σεράο). Ἡ ἠθικὴ ὁμορφιά
 τοῦ ἔργου «εἶναι κλεισμένη σὲ κείνη τὴ γυναίκεια ψυχὴ, πού ἡ Σεράο τὴν
 » παρομοιάζει μὲ τίς ἀγνότερες καὶ γλυκύτερες ψυχὲς τοῦ
 » θεάτρου, μὲ τὴν Ἰφιγένεια καὶ μὲ τὴ Δυσδαιμόνα. Γύ-
 » ρω σ' αὐτὴ, γύρω στὴ βρυσούλα, πυκνώνονται μὲ τὴν ἀρμονία ἢ μὲ
 » τὴν ἀντίθεση, ὅλα τὰλλα πρόσωπα. Ἀπὸ αὐτὴ ἀναβρῦζει τὸ σωτήριο
 » νερό, πού ὁ Στέφανος παραξηγεῖ, καὶ ὁ Βαλεντίνος, ὁ σακάτης, ὁ τα-
 » πεινὸς καὶ λησιμονημένος, ρουφᾷ στὰ κρυφὰ μιὰ σταλίδα του μ' ἓνα
 » εἶδος ἔκστασης, πού ἀνυψώνει ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ἀθλιότητα τὴ δυστυ-
 » χισμένη του ὑπαρξή.

Κ' ἔτσι ὑπάρχει μιὰ ψυχικὴ συγγένεια πού ἐνώνει τὴν Τερέζα, τὸ
 Βαλεντίνο καὶ τὸ Γέρο-Ζητιάνο—τὸν ἀφελὴ ραψοδὸ τῆς γνώσης καὶ τῆς
 μοίρας—καὶ εἶναι αὐτὰ τὰ πρόσωπα «τρεῖς κρίκοι τῆς αἰώνιας καὶ ἀκα-
 » τάλυτης ἀλυσίδας τῆς ταπεινῆς καὶ θλιμμένης καλοσύνης πού στηρίζει

» τὸν κόσμον, τὸν κλωνισμένο ἀπὸ τὴν προπέτεια, τὴν ἀλαζονία καὶ τὴν
» διαστροφή.»

Τὴν ἐξήγηση πού δίνει ἡ Σεράο γιὰ τὸ μυστικὸ τῆς ὑπέρτατης θυσίας, ὅπου προβαίνει ἡ Τερέζα μέσ' στὴν ὀραματιζόμενη τρέλα της,—τὴν ἀσυναίσθητη ἐκείνη θυσία, πού γίνεται σύμφωνα μὲ τὸν αἰώνιο νόμο τῆς τιμωρίας καὶ τῆς συνδρομῆς στοὺς ἄλλους, ὅτι :—«Ὁ θάνατος ἐκεῖνος εἶναι ἀναγκαῖος· καὶ στὸν ἄνθρωπο πού ἡ Τερέζα τὸν ἀφήνει νὰ κοιμᾶται, ἐμεῖς βλέπουμε, στὸ διάστημα τοῦ χρόνου, τὴν ἀνάσταση μιᾶς συνείδησης. Ἄν δὲν πεθάνῃ Ἐκείνη, δὲν μπορεῖ ὁ Στέφανος νάναστηθῆ ἄγνός καὶ δυνατός, γιὰ τὸν δὲν ὑπάρχουνε σηκωμοὶ ἀπὸ τὸν τάφο δίχως νεκρούς»,—δὲν μπορῶ νὰ τὴν παραδεχτῶ, γιὰ τὸ μού φαίνεται πὼς δὲ συμβιβάζεται καθόλου μὲ τὸ χαρακτηρισμὸ πού δίνει ὁ συγγραφέας γιὰ τὸ Στέφανο παραπάνω. Κι' ἀλήθεια πὼς μπορεῖ «νάναστηθῆ ὁ Στέφανος ἄγνός καὶ δυνατός», ἀφοῦ «ἔχει περιορισμένη ποιητικὴ δύναμη καὶ εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πυγμαίους πού κοιτάζονται σὲ καθρέφτη μεγεθυντικό ;»

* Ἡ Κυβέλη, στὸν ἀπαλὸ καὶ σπαραχτικὰ ἤρεμο ρόλο της, ὡς Τερέζα, μᾶς ἐσυγκίνησε ὅπως μᾶς συγκινοῦν οἱ ἀπλοὶ σκοποὶ, τὰ πλά τραγούδια, ἡ ἀπλή Τέχνη. Καὶ γιὰ νὰ μᾶς συγκινήσει κάτι τι μὲ τὴν ἀπλότητα τοῦ ξέρετε τί δύσκολο πρᾶμα εἶναι καὶ πόση χρειάζεται δύναμη καὶ πόση ὁμορφιά! Γιὰ τὸ Ροζὰν καὶ τὸν Παλμύρα δὲ θά μποροῦσα νὰ μιλήσω μ' ἐνθουσιασμὸ ὅπως ἔπαιξαν ἐκεῖνο τὸ βράδυ. Δὲν ἔφθασαν ἐκεῖ πού φιλοτιμήθηκαν νὰ φθάσουν.

Θᾶτανε παράλειψη ἀπὸ μέρος μου ἂν ἔκλεια τίς γραμμὲς αὐτὲς χωρὶς νὰ ἐκφράσω στὴν Κυβέλη τίς εὐχαριστίες τῶν Νεοζωϊστῶν γιὰ τὸ τιμητικὸ ἀφιέρωμα τῆς παράστασης τῆς Βρυσούλας.

Β. Ε. Π.